

UNELE DATE PRIVIND CONSERVAREA PATRIMONIULUI NAȚIONAL DE VALOARE MUZEALĂ

Nicolae STOIA

Dinamica stării de conservare constituie pentru patrimoniul național de valoare muzeală un parametru primordial, echivalând cu ritmul degradării obiectului. Acest ritm poate fi „normal” sau, dimpotrivă, „accelerat” în cazul unor condiții climatice defavorabile — încetinit când s-a exercitat un tratament eficient. Dificultatea constă în a preciza cantitativ, deci măsurabil, ritmul normal — de aici relativismul de conservare conform unei codificări explicite ori dacă, cel puțin, o exprimăm printr-o expunere scrisă făcută de către același observator, între două date espasate, putem înregistra destul de fidel dinamica stării de conservare. Și astfel, păstrătorul bunului muzeal este pus în evidență ca bun sau din contră ca rău gospodar.

Muzeologia nu merge împreună cu muzeomania care o ia razna înainte, achiziționând când nu există condiții de bună păstrare și nici capacitatea de conservare-restaurare. Muzeologia presupune organizarea patrimoniului unui muzeu în funcție de anumite criterii între care un prim loc îl ocupă acela al valorii. Spre pildă, ar fi neștiințifică, irațională, plasarea unui exponat neesențial și de infimă valoare într-o vitrină costisitoare, și tot astfel depozitarea improprie a unei capodopere de artă plastică. Asemenea stări de risipă nu lipsesc însă în activitatea muzeelor. Vocația lucrătorului de muzeu îi determină o egală grijă, meticulozitate, solicitudine, atît către public, cit și către patrimoniul muzeal. Numai convins de caracterul concret al muncii sale, lucrătorul de muzeu va pricepe că rațiunea existenței sale în muzeu e datorată obiectului muzeal și, ca atare, se va îngriji nemijlocit de soarta patrimoniului muzeal, însușindu-și în acest scop cunoștințele și practica necesară. Fără aceste însușiri va fi handicapat, în ansamblul activității sale, ceea ce reiese și din relatarea de mai jos.

Gospodăria Cîmpul lui Neag, adusă la Muzeul satului, trece drept caracteristică pentru acel fund

de sac al Văii Jiului de Vest, deși, în realitate, ea formează tipul de căsoaie frecvent și astăzi pe Dealul și pe Păroasa, platouri al Cîmpului Neagului. De notat că majoritatea acestor căsoaie, pe care le-am vizitat recent, sînt într-o mai bună stare de conservare decît „surata” ajunsă la București. Faptul poate fi pus pe seama locuirii lor neîntrerupte, chiar și iarna. Căsoaia respectivă, tip specific zonelor cu pășuni pe dealuri, pe vremuri a lui Ion Stanci—Golopan, coboară într-adevăr pe o văișoară, spre lunca satului și locul mai păstrează netezitura temeliei casei, de forma unei terase ridicată. Neîndoielnic, acareturile se înlănuiau la vale, deci totul apărea ca văzut de pe o ridicătură, în timp ce în muzeu gospodăria este plasată pe același nivel, orizontal. Ținînd seama de structura pietroasă a solului, de panta de scurgere a apei și de dominantă vîntului local care asigură svîntarea rapidă a șitei udate de ploaie, înțelegem de ce a mai rămas un element al gospodăriei, anume cuptorul de pîine, într-o bună stare de conservare. Cînd delegații muzeului tratau achiziționarea, alături, peste Valea Ursască, mai exista în picioare casa lui Hamz Pătru a lui Poștaru, formată dintr-o singură încăpere, dar avînd trei uși, cea mai mare măsurînd 135 cm × 79 cm, celelalte servînd pentru salvare spre codru în caz de atac tilhăresc. Tot în apropiere existase și o variantă de „bogătan” cu mai multe încăperi, unele, ca și coridorul median pardosite cu lespezi, cu tainițe, uși de salvare spre pădure etc. Din ferici, cea dintîi mai există, demontată, într-un grajd pe Păroasa, prezentînd tălpi și lăturoaie din lemn de frasin de lățimi peste 50 cm, în bună stare de conservare. Credem că acest tip de casă exprimă realitatea vremurilor străbune, nesigure.

Din păcate însă adeseori sîntem tentați să adoptăm soluțiile facile (în cazul de față, achiziționarea unui exponat mai puțin caracteristic), să nu preve-

dem dinamica stării de conservare sub toate aspectele sale. Dar chiar în cazul arătat mai sus, trebuia luate măsurile de rigoare determinate de schimbările de topoclimat.

Astăzi asistăm la o remarcabilă extindere a activității muzeelor etnografice spre secții în aer liber, spre rezervații în situ. Cu atât mai mult credem că discernământul în selectarea exponatelor și asigurarea măsurilor preventive la care ne obligă schimbarea de condiții (ambianță) se impun cu prioritate.

La ce bun să extragem gospodării din falca satului spre a le implanta în condiții climatice mai adverse?

În acest sens putem aprecia ca pozitivă activitatea Muzeului Brukenthal din Sibiu în organizarea Muzeului meșteșugurilor și tehnicii populare din Dumbrava Sibiului.

Dacă exemplul de mai sus ilustrează necesitatea cunoștințelor de conservare ale muzeografului chiar și în faza de „proiectare”, apoi un altul credem că va arăta utilitatea observațiilor distanțate în timp, asupra unor obiecte și vizind dinamica stării de conservare.

Este vorba de un set mai mare de obiecte observate sub acest raport acum trei ani și acum recent la diferite biserici-monumente istorice din Galați, Vaslui și Huși. În primele două orașe există biserici lipovenesti cu frumoase colecții de icoane. Evident starea lor s-a modificat în acești trei ani, mai accentuat în orașul siderurgic (și poate nu întâmplător) și într-o măsură mai mică la Vaslui, unde au intervenit inerentele degradări provocate de flacăra luminării. De asemenea am remarcat o foarte marcată vernisare a icoanelor împărătești și a unora de la timplă. La Galați, icoane din sec. XVII-XVIII, aflate în Biserica Precista devenită muzeu, se degradează din cauza activității cariilor și a putrezirii progresive a suportului lemnos datorită dezvoltării ciupercilor. La Vaslui, în Biserica Sf. Ioan, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, remarcasem acum trei ani, în cafas, prăfuite, trei serii de icoane împărătești scoase succesiv din uz, deci din diferite perioade, expunind clar o evoluție tehnică și stilistică. Desigur, ele acum au fost (unele) desprăfuite și plasate în vitrine iluminate fluorescent. S-au practicat, pe alocuri, și spălări misterioase, totuși, ritmul distrugerii suportului lemnos n-a putut fi încetinit, căci nu s-a făcut nici un tratament împotriva cariilor și a ciupercilor xilofage.

La Huși, în fosta catedrală episcopală, există o cruce de masă, din lemn de măsline, cu o sculptură miniaturală împinsă la maximum de migală și măiestrie (servind ca model pe o rază de cca 100 km) și probabil datînd din epoca lui Ștefan cel Mare care urma să intre în grabnice operații de restaurare dar acest lucru nu s-a făcut. Întîrziindu-se, remediile devin din ce în ce mai dificile, iar pierderea de substanță autentică din ce în ce mai mare. Aici, tot de notat este o modificare a topoclimatului, adică introducerea unui sistem de încălzire, care a fost „salutat” eflorescent de ciuperca de casă (Maerulus Lacrimans) doritoare și ea de puțină căldură alături de umiditate! Oprim aici

exemplificarea subliniind faptul că unor asemenea diversificări de situații specifice nu li se poate face față cu un simplu și unic leac, un fel de panaceu.

Fiecare categorie de materiale componente ale obiectului muzeal are necesități de conservare particulare, de aceea ele se cer precis definite. În ultima vreme și-a făcut însuși loc ideea că, intrucît, obiectele din lemn sînt cele mai perisabile, asupra lor trebuie să îndreptăm în principal atenția noastră. Prin urmare să ne ocupăm temeinic de conservarea lemnului ! Dar acesta, făcînd parte din familia materialelor organice și din grupa materialelor celulozice, mai are două rude apropiate și cu mare trecere în lumea muzeelor : textilele și hîrtia, ambele fiind suportul unui mare domeniu al artelor plastice și decorative. Prin urmare este rațional să examinăm materialele celulozice ca pe un tot căruia îi sînt comune o serie de proprietăți și necesități. Una dintre aceste proprietăți, absorbția apei și a umidității atmosferice, ne duce cu ușurință la realizarea consecințelor trecerii frecvente prin punctul zero grade Celsius, ceea ce provoacă rupturi celulare ale fibrelor și deci slăbirea și apoi dezmembrarea. În continuare, datorită ingredientelor comestibile, în game termice și de umiditate largi, aceste materiale sînt consumate de către microorganismele, insecte, ciuperci. Astfel tratamentele de conservare vizează climatizarea, sterilizarea, higrofovizarea. Aplicarea acestor procedee tehnice, ingineresti sau chimice etc., este subordonată unor principii muzeologice, nefiind admisă modificarea de aspect structural, textural, de indice de refracție optică. De aici, dificultatea de a trata o lucrare în tehnica pastel, în cărbune, sau chiar o pictură murală devenită cretoasă (ca aceea de la Biserica Dragomirești din Muzeul satului).

Dacă latura tehnică și aceea a exigențelor muzeologice prezintă complicații, apoi nu trebuie să nesocotim nici latura economică. Oricît am prețui în bloc patrimoniul muzeal, cheltuielile pentru păstrarea și menținerea sa ne obligă la un discernămint și la o disociere, distingînd valorile istorico-artistice esențiale de restul pieselor (și aceasta nuanțat), astfel ca bugetul de cheltuieli al muzeului, la capitolul conservare-restaurare, să se mențină între limite rezonabile, realiste. Pe de altă parte, piesa de muzeu nu trebuie să formeze obiectul unui deviz de reparații întocmit după ce prăbușirea s-a produs, nu arareori intervenția fiind întîrziată de inactivitatea unor comisii de constatare. Dimpotrivă, obiectul muzeal trebuie inspectat cît mai des, iar cînd fisurarea s-a semnalat, și cu ea odată și necesitatea de conservare, să decurgă o luare în evidență activă, în care, în timp (pe ordonată) să apară pe abscisă două diagrame extrapolabile : una trasînd nivelul de distrucție, cealaltă costul cheltuielilor de remediere. Un asemenea sistem va stimula activitatea de selecționare a pieselor achiziționate, de ordonare în funcție de importanță, valoare etc., și va evidenția și efectele nocive ale întîrzierilor, al friicii de luare a hotărîrilor, ale lipsei de intervenție la timp.